

QORAQALPOQ MILLIY AMALIY NAQSHLARI

Atajanova Bazargul Atabaevna

Nukus shahar 7- maktab

Tasviriy san'at o'qituvchisi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada Qoraqalpoq xalqining milliy liboslari va naqshlari bugungi kunga kelib yangi uslublar bilan uyg'unlashuvi, zamonaviy moda olamidagi órni haqida yozilgan.*

Kalit sózlar: *Seluet, moda, transformatsiya, avangard, zoomorf.*

Tarixdan bizga malumki, liboslar turli xil korinishda bugungi kungacha ózgarib, yangilanib kelgan. Har bir xalqning o'z milliyliigi, urf-odati, madaniyati óz kiyimlarida aks ettirilgan. Kiyimlar oldiniga faqat tanani yopish va yashirish maqsadida foydalanilgan bo'lsa, bugungi kunga kelib nafaqat tanani yopish balki, estetik gózállik va qulaylik uchun ham tanlanadi.

Qoraqalpoq milliy liboslari o'ziga xosligi, betakrorligi, go'zal naqshlari bilan boshqa milliy liboslardan ajralib turadi. Misol qilib ayollar liboslarini oladigan bólsak, ranglari, selueti, rangbarang naqshlari óziga hos manoga ega. Yoshi va oilaviy axvoli, yosh qizbola ekanligi shu naqsh va libos rangiga, kiygan libos seluetiga qarab aniqlangan.

Ayollar liboslari erkaklar kiyimlariga nisbatan yorqin, bezakdor va naqshlarga boy, qulay bólgan. Ayollar liboslari rangbarang bólib, yoshi ulug' ayollar oq rangli kiyimlar kiyishgan.

Naqshlar- amaliy sanaatning eng qadimiy turi hisoblanadi. Undagi har bir chiziq tabiat bilan chanbarchas bóqliq. Milliy naqshlar- ósimlik tipi islimiy naqshlar, hayvonot zoomorf tipli naqshlar va geometrik naqshlarga bólinadi.

Erkaklar kiyimlarida asosan geometrik va zoomarf naqshlar ustunlik qilsa, ayollar va bolalar liboslarida islimiy va zoomorf tipli naqshlar foydalanilgan.

Geometrik naqshlarga- kvadrat, uchburchak, aylana, romb vkz. Zoomorf naqshlarga- tuyetaban, gárga tirnaq, qumirsqa bel, gáz moyin, qoshqar muyiz, tishqan izi vkz. Ósimlik tipi naqshlarga- gáwashagul, erik gul, qareli gul, aygabaqar va boshqalar.

Qoraqalpoq kashtachiligida asosan 7 ta rang foydalanilgan. Bayramona liboslar va ayollar kiyimlarida qizil rang qóllanilgan. Yashil rang ósimlik dunyosi ramzi, bahor faslini, ósimliklar rangini anglatadi. Sariq rang issiqlik yorqinlik, oq rang muqaddaslik belgisi, jigar rang yer timsoli hisoblangan.

Bu naqshlarni zamonaviy liboslarda qóllanish natijasida ham zamonaviy liboslarda ham milliy liboslarda ózgarishlar sodir bóladi. Chunki moda termini yangilik bilan bogliq hisoblanadi. Bu yangilikka milliy naqshlarni uygunlashtirish milliy liboslarning transformatsiya bólishiga olib keladi.

Transformatsiya-qayta ózgarish, hosil bólish manosini beradi. Demak, biz milliy naqshlardan foydalanib yaratgan yangi liboslar transformatsiya qilingan yani qayta hosil bólgan liboslar hisoblanadi. Bunda kiyim rangi, hajmi, libos kimlarga atalganligiga qarab naqsh turlari va ranglari tanlanadi. Transformatsiyalangan liboslar uslub jihatdan yangilangan bólib, ózida milliylikni aks ettirishi bilan boshqa uslublardan ajralib turadi.

Etno uslubini har qanday uslub bilan uyğunlashtirish, bog'lash mumkin. Masalan sport, klassika, romantika, avangard vkz.

Libosga tanlanadigan gazlamalar zich to'qilgan, naqsh tikilish jarayonida yigilib qolmaydigan va naqshni tekis kórsatib turuvchi mato bólishi lozim. Shu bilan bir qatorda, mato tabiiyligi va havo ótqazuvchangligi yuqori bólsa libos yanada qulay va yengil bóлади. Chunki libos nafaqat chiroyli, bejirim bólishi balki, qulay ham bólishi zarur.

Libos selueti moda olamida takrorlanishi tabiiy xol hisoblanadi faqat ayrim detallar ósha zamonga mos qilib ózgargan holda. Hozirgi kunda libos selueti keng bichimga ega va milliylikni ózida jamlagan bosiq rangli liboslar urfga kirgan. Liboslar milliy zargarlik buyumlari bilan to'ldirilib milliy ruhdagi zamonaviy obrazni yaratib beradi.

Kiyim- insoniyat tarafidan yaratilgan sanat asari. Vaqt ótgani sari u ham rivojlanib, sayqallanib, óz zamoniga moslashib estetik gózalligini saqlagan holda ózgarib boradi. Rivojlanishning uzoq yólini bosib ótgan qoraqalpoq milliy kiyimlari XIX asrga kelib sanat durdonasiga aylanib jahon muzeylarining eksponati bóla oldi.

Bugungi kunga kelib tóy libosi sanalgan kók kóylak bayramlarda kiyilib qolmay, uzatiladigan qiz tóy kuni kiyishi urfga kirdi. Bundan tashqari kashtalangan qizil choponli oq kóylak ham har xil kórinishda tóy liboslari sifatida foydalanilmoqda. Aslida bunday choponli liboslar bayramlarda kiyilgan va naqshinkor bólgan. Asosan Navróz bayramida bunday liboslarning har xil turdavisini yoshga qarab kiyishadi.

Qoraqalpoq xalqi o'zining qadimiy tarixi, betakror urf-odat va an'analari, tili va madaniyati bilan mazmunan teranligi, yorqin obrazlari, milliy ruhi va falsafasi bilan jahon hamjamiyati e'tiborini doimiy jalb etib kelmoqda.

Kiymeshek

Bugungi kunda ko'rgazmaga qo'yilgan milliy kiyim namunalari moddiy madaniyat va an'analarni tiklash uchun namuna hisoblanadi. Ilgari qoraqalpoq erkak va ayollari milliy liboslar kiyib yurishgan. Bu ularning an'analari bilan bog'liq. Biz ulardan ba'zilarini misol sifatida aytamiz.

Kok-koylek

"Kiymeshek" kabi qadimiy kiyimning bunday elementlari, bu ayollar bosh kiyimining noyob turi, kashta tikilgan ko'krak qismi bilan tomoshabinlarning e'tiborini jalb qiladi. Qizil-kiymeshekni yosh ayollar, AK - kimeshekni esa kattalar kiyishgan. "Sauyty nagys "o'ziga xos bezak tizimi bilan noyob bo'lgan" Kok-koylek " an'anaviy to'y va bayramona libos sifatida qaraldi. [1, 92-93]

Qoraqalpoq ko'k ko'l oyoq Bilagi zo'r, uzun yengli, chizilmagan ayolning tunika uslubidagi libosi edi. Ko'ylakning butun old qismi yenglarning pastki qismi kabi geometrik xochli kashtado'zlik bilan intensiv ravishda bezatilgan. Orqa bezaksiz qoldi.

Jegde

Kiyim tor chiziqlardan qo'lda tikilgan indigo-bo'yalgan uyda to'qilgan paxta bo'z, o'zbeklar tomonidan chaqirilgan matar. Bular ko'ylakning tanasi va yenglarini yasash uchun yonma-yon tikilgan. Korpusda bitta Markaziy old panel bor edi va elkama tikuvlari yo'q edi. Yoqa yumaloq bo'lib, old tomonida tor va chuqur vertikal teshik bor edi, bu uslub odatda tug'ish yoshidagi ayollar uchun emizishni engillashtirish uchun ajratilgan. Harakatlanish qulayligi uchun pastki yon teshiklari va ba'zan cho'ntak bor edi. Ba'zi hollarda yoqaning qirralari, pastki etagi, yon teshiklari va manjetlari qizil to'qimachilikning tor chizig'i bilan ishlangan. Furth More Qoraqalpoqcha" jegde " chiziqsiz mantiya bo'lib, u plash kabi o'ralgan, lekin yelkasiga emas, boshiga qo'yilgan edi. Uning juda uzun soxta yenglari bor edi, ular buklangan edi, shunda ular orqa tomonga osilgan edi, u erda ular qisqa shnur bilan Manjetlarga mahkamlangan edi.

Qoraqalpoq milliy kiyimlarining farqlari

A Qoraqalpoq kiyingan ayol qizil kiymeshek va a jipek jegde. Jegde odatda faqat uydan tashqarida kiyilgan. Bu ayol haqida e'lon borish uchun ruxsat, lekin erkak muhlisining yuzini himoya qilish uchun plash yon foydalanish imkoniyatiga ega bo'lish bilan ba'zi kamtarlik saqlab qolish uchun. Qoraqalpoq jegdasining uchta asosiy turi mavjud edi: yosh turmush qurgan ayollar yoki nikoh yoshidagi qizlar kiyadigan jipek jegde; onalar va o'rta yoshli ayollar kiyadigan aq j egde; va keksa ayollar kiyadigan kempir jegde.

Saukele

"Saukele" va "tobelik" deb nomlangan ayollar bosh kiyimlari tarixchilar uchun mystiques topilmalar edi va etnograf ko'ra, echo epik "Kyryk-kiz"bo'lishi ishoniladi qadimiy am-azon-massagets zarbdan o'xshaydi. Saukele qizil mato bilan qoplangan va naqshli metall tokalar va marjonlarni, rangli toshlar va boncuklar bilan bezatilgan. Tobelik saukele ustidan kiyilgan. Zargarlik buyumlari, ayniqsa kumush zargarlik buyumlari Qoraqalpoq ayolining kostyumining muhim qismini tashkil etdi [2,105-106].

Tobelik

Uni jamiyatning barcha darajalari kiygan. Qoraqalpoq kelinining an'anaviy kostyumi, a'rebek burunli uzuk, soyav sirg'a sirg'alar va dramatik hay'kel ko'krak bezaklari. Bundan tashqari Qoraqalpoqcha nosering atamasi "a'rebek" dir. A'rebek Qoraqalpoq zargarlik buyumlarining odatda oltindan yasalgan oz sonli buyumlaridan biri edi. O'rebek 19-asr oxirida Qoraqalpog'istonning Shimoliy hududlarida juda keng tarqalgan edi. Ammo 1930-yillarning oxiriga kelib ayollar hatto qishloq joylarida ham ularni kiyishni to'xtatdilar. Ular ko'pincha spiral shaklidagi jingalak oltin sim bilan bezatilgan va ba'zida marjon yoki Furuza kabi toshlar qo'shilgan. Ular o'ng burun teshigiga taqilgan va ulardagi tosh turi bilan tasvirlangan — shuning uchun firuza qasli a'rebek Furuza toshli burun halqasi, marjonli qasli a'rebek esa marjon toshli burun halqasi edi. Bundan tashqari, sirg'alarining Qoraqalpoqcha atamasi "sirg'a" dir. 19-asrning boshlarida turli xil turlari mavjud edi sirg'a, eng ta'sirchan va qadimiy, ehtimol halqapli sirga. Ushbu bezak bir-biriga zanjir yoki marjon bilan bog'langan bir juft sirg'adan iborat bo'lib, ulardan ko'plab marjonlarni to'xtatib qo'ygan. Ta'rif halqapli dumaloq degan ma'noni anglatadi va marjon komponentiga ishora qiladi.

Xaykel

Buning turli xil imlolari mavjud, shu jumladan halqali, qalqali va halqonli. Sa'keledan tashqari, "xaykel", ehtimol, Qoraqalpoq zargarlik buyumlarining eng ta'sirli yagona buyumidir. Bu ko'krak bezagi, odatda kumush va ba'zan zarhallangan, karnelian yoki rangli shisha qo'shimchalar bilan. Qoraqalpoq ayol oramal va jipek jegde bilan birga dramatik haykel kiygan [2, 107].

Shuni ta'kidlash kerakki, qizil, qora va oq qora maydonlarga Qoraqalpoq kashtasi xochda halqa-zanjir bilan tikilgan.

Shekpen

Qoraqalpoq erkaklarining an'anaviy bosh kiyimi "shogirme" -qo'y terisidan qilingan shlyapa. Shuningdek, Qoraqalpoq odamining "postkartakatn" terisi tashqi tomonga, junlari esa ichkariga qaragan holda kiyiladigan og'ir va katta hajmli qo'y terisidir. Paltoning tashqi qo'y terisi och sariq rangga bo'yalgan va tashqi qirralari — yoqa va old panellardan, palto pastki qismi va manjetlardan iborat — qora yoki jigarrang Qorako'l po'stlog'ining tor chiziqlari bilan bezatilgan. Ushbu chiziqlar paltoning tashqi yuzida ko'pincha ipakdan yasalgan chiziqli, odatda qizil mato bilan chegaralangan. Xuddi shu chiziqli matodan yasalgan va javirinsha deb nomlanuvchi katta uchburchak tumor paltoning orqa qismini yoqa ostidan bezatadi. Uzoq jun jun ko'pincha paltoning old va pastki qirralari bo'ylab, yoqa va manjetlar atrofida ochiladi. Shubhasiz, ichki jun palto astar talab qilmasligini anglatadi. Qoraqalpoqcha "shekpen" uzun yengli palto yoki xalat uy to'qilganidan qilingan tuya jun mato yoki shal, odatda och bejdan o'rta jigar ranggacha. U juda to'g'ri kesilgan, deyarli har doim chiziqsiz va cho'ntaklari yo'q.

Shapan

Paltoning old qismi bir-birining ustiga o'ralgan va ochilmagan, yoqa esa tor, bo'yin orqasida turgan, lekin old tomonida ko'kragiga tekis yotgan. Harakatlanish qulayligi uchun har bir yon tikuvda pastki teshiklar mavjud. Har bir yengning yuqori pastki qismida odatda gusset emas, balki teshik bor, uning qirralari ba'zan quvurlar bilan tugaydi. Bezakka kelsak, yoqaning tashqi qirralari, old teshiklari, pastki etagi, yon teshiklari va manjetlari malinali qizil ipak jiyek bilan ishlangan. Ko'pincha old va pastki qismlarning ichki qirralari tor chiziq bilan o'ralgan

Xivan yoki Buxoro adras yoki boshqa yorqin rangli mato. Ba'zi shekpenlar pastki yon teshiklari va yoqasi atrofida kam miqdordagi kashtalar bilan bezatilgan. Qoraqalpoq odamiining "shapan" -bu astarli, uzun yengli palto yoki xalat, odatda paxta bilan tikilgan flizelin. U ko'pincha mahalliylardan tayyorlanadi alasha, odatda lilac, ko'k yoki binafsha rangga bo'yalgan, jilolangan qoplamali tor chiziqli paxta to'qimachilik. Old qismi hech qanday mahkamlash vositasisiz bir-birining ustiga chiqadi va harakatlanish qulayligi uchun ikkita pastki yon teshik mavjud. Orqa tomondan ko'tarilgan, lekin old tomondan ko'krigiga tekis yotadigan tor yoqa bor. Ba'zan bitta cho'ntak bor. Palto qirralari, shu jumladan manjetlar, to'g'ridan-to'g'ri palto ustiga qo'l bilan to'qilgan malina qizil jiyek bilan bezatilgan [1,90-91].

Xulosa qilib aytganda qoraqalpoq ayollari boshqa millatlar singari zamonga qarab liboslar tikishgan va dunyo modasi bilan hamnafas yashagan. Vaqtlar otib kiyim seluetlari ozgarib yangi uslublar moda olamiga kirib kelgani singari Markaziy Osiyo xalqlari ham oz milliyligidan, urf odatlaridan, yashash sharoitan kelib chiqib oz modalarini yaratishgan. Bu jarayon hali hamon davom etmoqda va bundan keyin ham davom etadi.